

Ministerul Culturii al Republicii Moldova
Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală
Agenția Națională de Cercetare și Dezvoltare
Asociația Istoricilor din Republica Moldova „Alexandru Moșanu”

MASA ROTUNDĂ

„REALITĂȚI
SOCIO-ECONOMICE
ȘI CULTURALE
ALE VIETII ÎN RASSM
(1924-1940)”

15 octombrie 2025

PROGRAMUL ȘI REZUMATELE COMUNICĂRILOR

Chișinău, 2025

Comitetul de organizare:

Petru VICOL, director general, Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală
Anatol PETRENCU, dr. hab., prof. univ., USM, președinte al Asociației
Istoricilor din Republica Moldova „Alexandru Moșanu”

Teodor CANDU, dr., director prim-adjunct, Muzeul Național de Etnografie și
Istorie Naturală

Alina FELEA, dr. hab., conf., Institutul de Istorie, USM

Adrian DOLGHI, dr., cerc. șt. coordonator, Muzeul Național de Etnografie și
Istorie Naturală

Comitetul științific:

Anatol PETRENCU, dr. hab., prof. univ., USM, președinte al Asociației
Istoricilor din Republica Moldova „Alexandru Moșanu”

Teodor CANDU, dr., director prim-adjunct, Muzeul Național de Etnografie și
Istorie Naturală

Alina FELEA, dr. hab., conf., Institutul de Istorie, USM

Adrian DOLGHI, dr., cerc. șt. coordonator, Muzeul Național de Etnografie și
Istorie Naturală

Copertă și machetare: Vlada Condrea și Natalia Berebiuc

Culegerea se publică în cadrul programului de cercetare 25.80012.0807.52SE
– *Originile și manifestările regimului totalitar bolșevic în RASSM (1924-1940),
prin valorizarea patrimoniului național documentar și vizual al Republicii
Moldova (cond. de proiect dr. T. Candu)*

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII DIN REPUBLICA MOLDOVA

Masă rotundă “Realități socio-economice și culturale ale vieții în RASSM (1924-1940)”: 15 octombrie 2025 : Programul și rezumatele comunicărilor / comitetul științific:
Anatol Petrencu [et al.]. – Chișinău : [S. n.], 2025 (Lexon-Prim). – 32 p.

Antetit.: Ministerul Culturii al Republicii Moldova, Muzeul Național de Etnografie și
Istorie Naturală [et al.]. – [30] ex.

ISBN 978-9975-173-87-2.

CZU 94(478)1924/1940”(082)

M 45

mun. Chișinău, str. Pan Halippa 6, of. 502
GSM: 0 699 04 555; 0 795 29 555
fax. 022 28 81 78; www.lexon.md
e-mail: lexonprim2001@gmail.com

© Autorii

© MNEIN, 2025

10.00-10.40. – Deschiderea Mesei rotunde

Moderatori: dr. hab. Alina FELEA, dr. Teodor, CANDU

Cuvânt de salut:

Petru VICOL, director general, MNEIN.

Anatol PETRENCU, dr. hab., prof. univ., Președintele Asociației Istoricilor din Republica Moldova „Alexandru Moșanu”

10.45-12.30 – Sesiune de comunicări

Aspecte teoretico-metodologice și istoriografice cu privire la formarea RASS Moldovenești

Valentin BURLACU, dr., conferențiar universitar, cercetător științific coordonator, Institutul de Istorie al USM.

Sistemul politic al RASSM în 1924-1940: statutul puterii partinice, legislative, judecătorești și executive

Ruslan ȘEVCENCO, dr., cercetător științific coordonator, USM

Preambulul terorii în RASSM – Conferința orășenească de partid din Tiraspol (mai 1937)

Marius TĂRIȚĂ, dr., cercetător științific, Universitatea Ludwigs-Albert, Freiburg

Soarta funcționarilor de partid din Comitetul Regional al PC(b)U din RASSM în timpul Marii Terori

Lilia CRUDU, cercetător științific, Institutul de Istorie, USM

Mărturii despre cotidian la est de Nistru în corespondența privată a familiei Indzinschi (1922-1924)

Petru VICOL, drd., director general, cercetător științific Secția Etnografie, MNEIN.

Cenzură și tipar: interacțiunea dintre GLAVLIT și Editura de Stat în RASSM

Vlada CONDREA, cercetător științific stagiar, muzeografă, MNEIN

Transnistrenii pe paginile revistei „Viața Basarabiei”

Anatol PETRENCU, dr. hab., profesor universitar, USM

Cultul personalității reflectat în presa din RASS Moldovenească (1937-1938)

Alina FELEA, dr. hab., conferențiar cercetător, cercetător științific principal, Institutul de Istorie al USM

Abecedarul în R(A)SS Moldovenească (1924-1940): Instrument de indoctrinare și de formare a identității sovietice

Adrian DOLGHI, dr., cercetător științific coordonator, MNEIN

Politica educațională sovietică și problema cadrelor didactice în RASSM

Liliana ROTARU, dr. hab., conferențiar universitar, USM

Organizația de pionieri ca instrument de inginerie socială în Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească (1924-1940)

Adrian DOLGHI, dr., cercetător științific coordonator, MNEIN

Alina FELEA, dr. hab., conferențiar cercetător, cercetător științific principal, Institutul de Istorie al USM

Constituirea și evoluția RASSM în manualele școlare, ciclul liceal din Republica Moldova

Viorel BOLDUMA, lector universitar, UPS „I. Creangă” din Chișinău.

RASSM între propagandă și cercetarea istorică

Teodor CANDU, dr., conferențiar cercetător, director prim-adjunct, MNEIN

CONSTITUIREA ȘI EVOLUȚIA RASSM ÎN MANUALELE ȘCOLARE, CICLUL LICEAL DIN REPUBLICA MOLDOVA¹

Viorel BOLDUMA,

lector universitar, UPS „I. Creangă” din Chișinău

În comunicare ne propunem drept scop să analizăm în ce măsură este studiată/prezentată tema *Constituirea și evoluția RASSM* în manualele școlare, ciclul liceal din Republica Moldova. Menționăm, că tema respectivă a fost și este prezentă în toate Curriculumurile din perioada de după 1991, inclusiv în Curriculumul la Istoria românilor și universală (2019), în vigoare în prezent.

În manualele liceale de *Istoria românilor, Istoria românilor și universală*, editate de la independența Republicii Moldova până în prezent, tema este tratată după principiile adevărului istoric. Sunt expuse contextul istoric al apariției RASSM, cauzele apariției RASSM, scopurile urmărite de URSS prin constituirea RASSM, rolul grupului Kotovski în constituirea RASSM, evoluția social-politică, precum și politica etnolingvistică din anii 1924-1940, perioada existenței republicii autonome. Un loc aparte îl ocupă prezentarea dezvoltării limbii artificiale moldovenești, ca pretext de diferențiere de românii basarabeni. Conceptul a fost preluat ulterior și de autoritățile sovietice din RSSM.

Un rol important în predarea-învățarea-evaluarea temei respective îl deține aparatul metodic, care este o călăuză atât pentru profesor, cât și pentru elev.

Cuvinte-cheie: RASSM, Republica Moldova, Kotovski, politică etnolingvistică, istoria românilor și universală.

¹ Comunicarea și rezumatul sunt realizate în cadrul subprogramului de cercetare 040119. Abordarea problemelor controversate ale trecutului și prezentului la disciplinele școlare *Educație pentru societate și Istorie*.

ASPECTE TEORETICO – METODOLOGICE ȘI ISTORIOGRAFICE CU PRIVIRE LA FORMAREA RASS MOLDOVENEȘTI

Valentin BURLACU,

dr., conferențiar universitar, cercetător științific coordonator,
Institutul de Istorie al USM.

Sub aspect teoretico-metodologic și istoriografic, opiniile cu privire la formarea RASSM la 12 octombrie 1924, sunt foarte divergente.

Evoluțiile politico-sociale ale republicii autonome moldovenești din stânga Nistrului au reprezentat un obiect constant de studiu și dezbatere pentru istoriografie, încă din momentul înființării acesteia. Bibliografia problemei distinge între o paradigmă românească și una îngust moldovenistă, aflate de-a lungul timpului într-un raport de maximă tensiune. Dacă prima integrează, în mod firesc, moldovenii de la est de Prut și Nistru unui trunchi comun al tuturor românilor, cea de-a doua, tinde să dea o expresie distorsionată originii și profilului lor etnolingvistic, să-i decupeze și să-i singularizeze din peisajul general românesc. În acest context, actualitatea temei întrunește toate condițiile indispensabile unei cercetări academice complexe.

În primul rând, problema este relevantă și „spinoasă” din punct de vedere politic în contextul dezintegrării URSS și declanșării separatismului transnistrean în anii 1989-1992, când teritoriile moldovenești din stânga Nistrului au devenit din nou pentru cercurile pro imperiale de la Moscova un „cap de pod”, în scopul menținerii efective și permanente a Republicii Moldova în zona de influență a Federației Ruse.

În al doilea rând, problema formării „statalității sovietice moldovenești” este de o extremă importanță teoretico-științifică, deoarece acest proces nu a reprezentat un caz particular, cu caracter local, in-

tegrându-se de la un eveniment la altul în alte tendințe și contexte mai largi, vizând atât politica externă a României și relațiile bilaterale sovieto-române, cu privire la așa-zisa „problemă basarabească”, cât și politica națională a regimului bolșevic, cu structura federală a Uniunii Sovietice, în procesul mai larg „de strângere – adunare a pământurilor rusești”.

Formarea RASSM denotă însă, pe de altă parte, și elemente particulare, prin prezența unui stat național de aceeași etnie dincolo de granița sovietică și personificată de activitatea comuniștilor basarabeni și români, care se impusese cu Memoriul din 4 februarie 1924 pentru crearea unui stat sovietic moldovenesc în stânga Nistrului.

Cuvinte-cheie: autonomie, bibliografie, cercetare, conflict, politică, relații, stat.

CENZURĂ ȘI TIPAR: INTERACȚIUNEA DINTRE GLAVLIT ȘI EDITURA DE STAT ÎN RASSM

Vlada CONDREA,

cercetător științific stagiar, muzeografă, MNEIN, masterandă,
anul II, Facultatea de Istorie și Filosofie, USM

Cenzura sovietică rămâne a fi un subiect provocator la discuții pentru comunitatea academică, și nu doar. Capacitatea de a controla orice informație difuzată în scris, audio, video sau chiar artistic se datorează în mare parte unui întreg sistem de organe de cenzură – cel mai longeviv fiind Direcția Generală pentru Apărarea Secretelor Militare și de Stat în presă (abreviat: Glavlit).

Fondat la 6 iunie 1922 sub denumirea de Direcția Generală pentru Literatură și Edituri, Glavlit-ul a avut scopul de a unifica toate tipurile de cenzură, sfera sa de influență extinzându-se de la literatură, presă, până la artă. Dat fiind faptul că fiecare republică sovietică își avea propriul organ al cenzurii, toate subordonându-se celui de la Moscova, în RASSM de asemenea a fost creată o structură de acest gen care era subordonat celei de la Kiev.

Activând în conformitate cu directivele și hotărârile emise de Kiev și Moscova, instituția dată cenzura tot ce se scria și se publica pe teritoriul RASSM, intrând în contact direct cu Editura Moldovenească de Stat. Sursele documentare ne confirmă că această interacțiune nu a fost una lipsită de tensiuni, în anul 1935 acestea atingând un punct maxim, fiind informată Secția de Propagandă și Agitație a Comitetul Moldovenesc Regional al PC(b)U.

În comunicarea dată ne propunem să analizăm evoluția conflictului dintre Glavlit-ul RASSM și Editura de Stat (abreviat: Gosizdat) în perioada septembrie 1935 – februarie 1936, prin prisma plângerilor și

explicațiilor ambelor părți. Deși aceste rivalități datează evident mai devreme, la 10 septembrie 1935 șeful Glavlit-ului RASSM adresează o notă informativă secretarului Comitetului Moldovenesc Regional al PC(b)U în care critică activitatea Gosizdat-ului și declanșează un val de evenimente a cărui victimă va fi el însuși. Răspunsul redactorului-șef, Angheliesco, precum și explicațiile colaboratorilor editurii, prezintă o altă viziune asupra situației create, criticând de această dată activitatea instituției cenzurii.

Cuvinte-cheie: Glavlit, cenzură, Gosizdat, conflict, literatură, presă

TRANSNISTRENI PE PAGINILE REVISTEI „VIAȚA BASARABIEI”

Anatol PETRENCU,

dr. hab., profesor universitar, USM

Revista „Viața Basarabiei” (în continuare VB), 1932-1944, a publicat și diverse materiale (studii, cronici, recenzii etc.) despre realitățile transnistrene. Conform cercetării bibliografice, realizate de Ion Șpac, pe paginile acestei reviste au fost inserate nu mai puțin de 41 de materiale referitoare la Transnistria. Din aceste publicații am selectat pe cele care se referă la limita administrativă a numitei de sovietici Republici Autonome Sovietice Socialiste Moldovenești (RASSM).

Am constatat: chiar în primul număr al revistei, redacția a publicat articolul lui Ștefan Bulat „Din viața românilor transnistreni” (VB, 1932, nr. 1, p. 35-39). Tot în primul an de apariție, redacția revistei a publicat „Protestul românilor transnistreni înaintat Ligii Națiunilor” (VB, 1932, nr. 3, p. 59-62), iar în următorul număr, Ion Dumitrașcu a scris despre „România și românii transnistreni” (VB, nr. 4, p. 67-69); peste doi ani, același autor a semnat articolul „Un popor care piere: Moldovenii de peste Nistru” (VB, 1934, nr. 5, p. 49-56). La sfârșitul anului 1932, V. I. Ignătescu a publicat materialul „Transnistreanul Mihail Proca «Amintiri din vremea războiului pentru întregirea neamului»” (VB, 1932, nr. 11, p. 27-28).

În perioada anilor 1932-1941, redacția revistei VB a publicat 17 articole referitoare la Transnistria: în 1932 – 4, 1933 – 3, 1934 – 4, 1935 – 1, 1936 – 1, 1937 – 1, 1938 – 2, 1940 – 1. În cea de-a doua perioadă, 1941-1944, redacția revistei a publicat 24 de articole, tematica fiind diversă: istoria românilor transnistreni, politica Kremlinului față de „autonomia” moldovenească, față de reprezentanții literaturii, culturii, educației etc.

Vom aduce câteva exemple. Este important documentul istoric, întitu-

lat „Protestul românilor transnistreni înaintat Ligii Națiunilor”, redactat în 1932 – anul când poporul Ucrainei (inclusiv – cel din RASSM) suporta urmările politicii de colectivizare forțată și totală, iar metoda aplicată de comuniști era rechiziționarea produselor alimentare de la plugari, ceea ce a dus la moartea a cca 5-7 milioane de oameni. În documentul citat, românii transnistreni au menționat că „li se confiscă produsul muncii lor, li se sechestrează averea, oricât de mică ar fi ea, și îi silesc să se înscrie în gospodăriile colective „colhozuri”, unde ei sunt sortiți unei existențe de sclavi...” Semnatarii documentului au remarcat că sovietele promovează metodic „distrugerea religiei, obiceiurilor și a familiei moldovenilor”, și că de la o vreme conducerea bolșevică a republicii a dispus „ca moldovenii să fie deportați treptat în Siberia și în regiunea Arhanghelsk din nordul Rusiei, unde nu-i așteaptă decât moartea...” (VB, 1932, nr. 3, p. 59-62).

Sunt actuale studiile referitoare la intelectualii români din Transnistria. Astfel, Horațiu Ionescu a publicat un studiu de sinteză, intitulat „Poetul și prozatorul transnistrean, în lumina adevărului literar”, în care a analizat viața și opera unor poeți transnistreni, între care Ioan Corcinschi (Corcin). Acesta și-a început activitatea literară la Facultatea de Litere, poeziile lui fiind apreciate de publicul cititor, dar și de guvernul „autonomiei” moldovenești. Horațiu Ionescu scrie: vrând să-l folosească în propaganda comunistă prin masele poporului moldovean, guvernul din Moscova „îi propune să scrie o odă la statuia lui Stalin din Tiraspol. Ioan Corcin renunță, preferând să fie dat afară din Uniunea Scriitorilor și refuză orice serviciu din partea guvernului. În deprimarea aceasta sufletească el scrie cea mai frumoasă poezie «Nistrul», în care cântă apa străvezie a râului, livezile și grădinile românești scăldate în lacrimile dimineții, exprimându-și dorința că Nistrul nu pe veci va despărți popoarele înrudite care locuiesc pe amândouă malurile râului, ci în curând ele vor fi una precum un sânge sunt” (VB, 1942, nr. 5-6, p. 151).

Cuvinte-cheie: Revista „Viața Basarabiei”, Transnistria, RASSM, români

ABECEDARUL ÎN R(A)SS MOLDOVENEASCĂ (1924-1940): INSTRUMENT DE ÎNDOCTRINARE ȘI DE FORMARE A IDENTITĂȚII SOVIETICE

Adrian DOLGHI,

dr., cercetător științific coordonator, MNEIN

În comunicare este analizat Abecedarul ca instrument fundamental de îndoctrinare ideologică și formare a identității sovietice în Republica Autonomă Socialistă Sovietică Moldovenească. Identitatea sovietică este conceptualizată ca o construcție supranațională creată prin sistemul centralizat al instituțiilor culturale, educaționale și de propagandă, distinctă de identitatea etnică tradițională. Cercetarea demonstrează că Abecedarul, prima carte întâlnită de elevii din clasa întâi, reprezenta un produs complex al epocii, reflectând realități cotidiene prin imagini și texte, dar în același timp modelând tânăra generație conform idealurilor utopice prescrise de ideologii comuniști. Manualul constituia prima verigă a socializării sociale și un canal privilegiat de transmitere a modelelor ideologice și etice destinate formării „Omului sovietic nou”.

Analiza Abecedarelor editate între 1924 și 1940 relevă o evoluție continuă a strategiilor propagandistice. Primele ediții din 1925-1926 utilizau predominant imagini din mediul rural tradițional, familiare copiilor, intercalându-le strategic cu simboluri ideologice precum portretul lui Lenin, steaguri sovietice și mesaje despre revoluția din octombrie. Munca era promovată ca valoare supremă, iar colectivismul era prezentat ca modalitate naturală de organizare socială.

Trecerea la alfabetul latin în 1932, motivată de intențiile expansioniste ale regimului comunist spre Basarabia și România, a fost însoțită de intensificarea agresivității propagandistice. Abecedarul din această perioadă a introdus propaganda împotriva chiaburilor în contextul

colectivizării forțate, educația ateistă prin derădarea tradițiilor creștine și a cultului religios, precum și portretele lui Stalin alături de cele ale lui Lenin. Copiii erau învățați să identifice „dușmanii de clasă” în propriile comunități și să contribuie activ la construcția socialismului prin organizarea în colective de pioneri și octombrei. Revenirea la alfabetul chirilic în 1938-1939 marchează o nouă etapă, caracterizată prin intensificarea rusificării lingvistice și propaganda militaristă în contextul tensiunilor internaționale premergătoare celui de-al Doilea Război Mondial. Abecedarul din 1939 a promovat pregătirea pentru apărarea patriei și transformarea tradițiilor creștine în sărbători sovietice, ilustrată prin conversia bradului de Crăciun în brad de Anul Nou.

Principalele metode de îndoctrinare identificate includ îmbinarea sistematică a elementelor familiare din viața cotidiană cu mesaje ideologice, promovarea liderilor comuniști ca modele de comportament, cultivarea urii față de „dușmanii de clasă”, educația colectivismului și minimalizarea rolului familiei tradiționale în favoarea educației colective. Propaganda ateistă, lupta de clasă, întrecerea socialistă și pregătirea militară constituie teme recurente, intensificate progresiv de-a lungul perioadei studiate.

Abecedarul din RASS Moldovenească reprezenta mai mult decât un simplu manual de alfabetizare, funcționând ca instrument sofisticat de inginerie socială destinat să creeze o nouă identitate supranațională, să rupă continuitatea cu valorile culturale tradiționale și să formeze cetățeanul sovietic ideal, devotat cauzei comuniste și pregătit pentru autojertfirea în numele statului sovietic.

Cuvinte-cheie: RASSM, abecedar, îndoctrinare, regim comunist, ideologie

POLITICA EDUCAȚIONALĂ SOVIETICĂ ȘI PROBLEMA CADRELOR DIDACTICE ÎN RASSM

Liliana ROTARU,

dr. hab., conferențiar universitar, USM

Fundamentele construcției sistemului de învățământ de tip socialist au început să fie consolidate în teritoriile din stânga Nistrului încă din primii ani de după războiul civil, într-un context în care noul regim politic se confrunta cu moștenirea unei societăți profund marcate de analfabetism. La momentul creării RASSM, în raioanele republicii funcționau 300 de școli, dintre care 241 cu predare în limba ucraineană, 20 în limba rusă și doar 11 în limba „moldovenească”. Procesul educațional era susținut de 638 de învățători, dintre care numai 11 erau „moldoveni”, fapt care reliefa decalajul dintre declarațiile privind politica națională sovietică și realitatea implementării învățământului în limba maternă. Deși, în contextul politicilor de autohtonizare, statul sovietic alocase resurse pentru dezvoltarea rețelei școlare și adoptase mai multe hotărâri privind introducerea învățământului obligatoriu, deschiderea de noi instituții educaționale și creșterea gradului de școlarizare au fost întârziate din cauza deficitului acut de cadre didactice, mai ales „moldovenești”. În primii ani de după proclamarea republicii autonome, în RASSM nu exista nicio instituție specializată pentru formarea învățătorilor, aceștia fiind recrutați din rândul comsomoliștilor, pregătiți superficial la cursuri de scurtă durată, dar cea mai mare parte a învățătorilor era importată.

Decretarea obligativității învățământul în RASSM (1926) a determinat autoritățile să deschisă o Școală Pedagogică (Tehnicum) la Tiraspol (mutată în 1927 la Balta) și a cursurilor pregătitoare de un an, care au contribuit într-o anumită măsură la ameliorarea crizei de personal didactic. Creșterea numerică a învățătorilor lăsa mult în urmă profesionalismul lor, încât nomenclaturiștii de la Tiraspol erau obligați să

recunoască că o parte dintre învățători nu înțelegeau „destul de bine ceea ce era scris în manuale”, iar alții, nu cunoșteau deloc limba de predare. Introducerea învățământului primar obligatoriu (1930) și creșterea numărului de școli de șapte clase au readus în prim-plan problema deficitului de cadre. În aceste condiții a fost deschis la Tiraspol un Institut al Instrucției Publice (1930), cu durata studiilor de trei ani, reorganizat în 1933 în Institutul Pedagogic Moldovenesc. Deși, pe lângă secția cu frecvență au mai fost deschise secții cu frecvență redusă, serală, secția de pregătire a candidaților la studii, dar și un Institut Învățătoresc cu durata studiilor de doi ani (forma învățători de clasele a V-VII-a), deficitul de cadre didactice a rămas unul cronic pe întreaga perioadă. O parte semnificativă dintre absolvenții de studii superioare erau repartizați în instituții de stat, de partid sau de cercetare și doar o mică parte activând efectiv ca învățători. Astfel, spre sfârșitul anilor 1930, în cele 131 de școli „moldovenești” din RASSM se înregistra un deficit de 250 de cadre didactice. Pe lângă insuficiența numerică, principala problemă a rămas cea a nivelului profesional scăzut al învățătorilor, care nu a putut fi soluționat nici de învățământul superior.

Cuvinte-cheie: politica educațională sovietică, RASSM, cadre didactice, autohtonizare

ORGANIZAȚIA DE PIONIERI CA INSTRUMENT DE INGINERIE SOCIALĂ ÎN REPUBLICA AUTONOMĂ SOVIETICĂ SOCIALISTĂ MOLDOVENEASCĂ (1924-1940)

Adrian DOLGHI,

dr., cercetător științific coordonator, MNEIN

Alina FELEA,

dr. hab., conferențiar cercetător, cercetător științific principal,
Institutul de Istorie al USM

Sistemul politic al societății sovietice se structura ierarhic, având la bază organizația comunistă de copii, în centru – Uniunea Tineretului Comunist Leninist, iar în vârf Partidul Comunist. Conducerea sovietică a instituit încă din 1920 misiunea fundamentală a școlii de a educa „Omul nou” – cetățeanul epocii socialismului, în care normele morale trebuiau să se armonizeze cu planurile de viață și directivele Partidului Comunist.

Includerea copiilor în organizațiile „obștești” reprezenta un instrument esențial al controlului ideologic și al educației conform principiilor regimului. Școlarizarea în RASSM, ca și în întreaga URSS, însemna integrarea copiilor în sistemul ideologic și politic al statului sovietic, creând un „univers cultural sovietic” prin intermediul ideologiei, simbolurilor, instituțiilor și programelor de studii.

Organizația de pionieri a fost înființată inițial în Rusia Sovietică, la Conferința Comsomolului din 19 mai 1922, purtând denumirea „Spartac” până în 1924, când a fost redenumită „Organizația de copii a tinerilor pionieri V.I. Lenin”. Creată după modelul mișcării scauților, dar în opoziție cu aceasta, organizația se deosebea prin caracterul său general de stat și prin scopul explicit de propagare a ideologiei comuniste în rândul copiilor.

Procesul de extindere accelerată a început în anii 1925-1926, când organizațiile pionierești au fost constituite în baza școlilor. La începutul anului 1925, în Uniunea Sovietică erau deja 1,5 milioane de pionieri.

În teritoriul atribuit RASS Moldovenească, existau detașamente izolate de pionieri anterior anului 1924, însă extinderea semnificativă a rețelei organizaționale s-a produs după constituirea republicii autonome. Integrarea structurilor pionierești în sistemul școlar a constituit factorul determinant al creșterii rapide. Datele statistice documentează această evoluție: la sfârșitul anului 1924 și începutul anului 1925 funcționau 134 de detașamente cu 3.925 de pionieri, iar la 1 ianuarie 1926 numărul crescuse la 161 de detașamente și 5.234 de pionieri. Dinamica extinderii organizației demonstrează eficiența mecanismelor de implementare: în ianuarie 1926 erau 5.825 de pionieri, la 1 iulie 1926 cifra ajunsese la 6.640, iar la 1 octombrie 1926 existau 180 de detașamente cu 6.609 pionieri. Până în 1936, în RASS Moldovenească erau 6.152 de pionieri, iar la 1 ianuarie 1937 – 7.036.

Ceremonialul de primire în organizația pionierească se desfășura în cadrul sărbătorilor bolșevice. Structura ceremoniei includea elemente standardizate: discursuri ideologice, repertoriu muzical și poetic dedicat conducerii de partid, depunerea jurământului și înmânarea cravatei roșii de către oaspeți de onoare sau elevi mai mari.

Elementul central al ceremoniei îl constituia depunerea jurământului, utilizat în redacția din 1924 în toată RASS Moldovenească, ca și în întreaga URSS. Ceremonialul se încheia cu dialogul ritualizat bazat pe deviza aprobată la 4 august 1924 de Comitetul Central al PCR(b): „Pentru cauza muncitorilor fii gata să lupți!”, la care pionierii răspundeau colectiv „Întotdeauna gata!”, reafirmând astfel contractul simbolic dintre tânăra generație și societatea socialistă.

Normele comportamentale ale pionierilor erau reglementate de *Legile pionierilor*, aprobate în 1922 și revizuite în 1925.

Organizația de pionieri îndeplinea funcții multiple în consolidarea regimului comunist: promovarea politicii de colectivizare, participarea la campaniile împotriva chiaburilor, depistarea furturilor de cereale în contextul „Legii celor 5 spice de grâu” și foametei din anii 1932-1933, propaganda ateistă, organizarea activităților economice și demascarea elementelor ostile puterii sovietice.

Importanța strategică acordată de regimul comunist organizațiilor de copii și tineret în RASS Moldovenească reflectă recunoașterea explicită a faptului că aceste structuri constituiau unul dintre cele mai eficiente instrumente de control ideologic și social ale regimului totalitar.

Cuvinte-cheie: pionieri, organizații de copii și tineret, RASSM, URSS, jurământ, control ideologic

CULTUL PERSONALITĂȚII REFLECTAT ÎN PRESA DIN RASS MOLDOVENEASCĂ (1937-1938)

Alina FELEA,

dr. hab., conferențiar cercetător, cercetător științific principal,
Institutul de Istorie al USM

În URSS presa era atât o sursă de informare sistematică, cât și ghid al modelului stalinist al construcției socialismului, având un loc de frunte în fundamentarea ideologico-teoretică a stalinismului. Presa a devenit o armă a sistemului administrativ de comandă, mijloc de propagare a ideologiei comuniste, mijloc de răfuială cu opozanții, de prezentare a realizărilor etc. Totodată, în condițiile regimului totalitar, presa, ca instrument al propagandei, a fost unul din principalele mijloace de formare și implementare a cultului personalității lui Stalin în rândurile populației. Pentru a evidenția cum se crea, manifesta și susținea fenomenul cultului personalității prin intermediu presei, în calitate de surse a cercetării au fost utilizate un șir de ziare și reviste ce erau editate în RASSM în anii 1937-1938, anii Marii Terori. Printre acestea vom remarca „Drumul leninist” (apărut în 1930 la Camenca), „Lupta leninistă” (Dubăsari), „Moldova Socialistă” (Tiraspol), „Drumul socialist” (Râbnîța) etc.

Unul dintre aspectele reflectării cultului personalității lui Stalin în presă a fost *atribuirea meritelor exclusive* – toate realizările statului sovietic erau puse pe seama viziunii și conducerii înțelepte a liderului suprem, se exprima recunoștința față de Iosif Stalin pentru acordarea anumitor ajutoare, servicii sociale și, în general, pentru tot ceea ce aveau cetățenii. De exemplu, în ziarul *Drumul Leninist* din 1 ianuarie 1937 un articol care făcea referire la ajutorul primit de o familie cu mulți copii, serviciu ce ținea de obligațiunea statului, se încheia cu următoarele: „Mulțumim cu toată inima guvernului sovietic și marelui conducător al muncitorilor, tovarășului Stalin, pentru grija părințească

de mame fericite”. De asemenea, prin sintagma „Mulțumim, tovarășe Stalin, pentru copilăria noastră fericită!” era exprimată recunoștința copiilor, subliniind faptul că copiii au o copilărie fericită doar pentru că Stalin le-a oferit-o. Astfel se propaga imaginea de părinte a lui Stalin, de protector al diferitor categorii a populației, urmărind scopul de a confirma și a argumenta o legătură directă între Stalin și oamenii de rând.

Siguranța în exclusivitatea liderului este o altă caracteristică a promovării cultului lui Stalin. Astfel, în prezentarea planurilor de activitate pentru anumite activități cultural-educative sau ideologice, presa oferea cititorilor și o listă de literatură, în care pe primele poziții erau indicate operele semnate de Stalin, deși existau alte lucrări de referință la tematica enunțată. Totodată periodicele promovau ascultarea cuvântărilor lui Stalin, unele în înregistrare, anunțul despre aceasta fiind făcut pe prima pagină. În articolele de fond erau exprimate certitudinea și încrederea în activitatea lui Stalin. Devotamentul față de Stalin era susținut prin scrisori colective ale muncitorilor agricoli sau industriali care îl proslăveau pe liderul bolșevic.

Glorificarea excesivă a lui Stalin în presă se realiza și prin opere literare, unele fiind traduse din rusă, și prin cele muzicale, în care liderul sovietic era reprezentat ca fiind genial și indispensabil pentru bunăstarea poporului, pentru viața fericită etc. Indiferent de natura publicației, articol de fond, articol tematic, poezie, în prezentarea lui Stalin sau adresarea către el se utilizau o serie de epitete, cele folosite mai frecvent fiind: *marele Stalin, mare conducător al muncitorilor, mare conducător al noroadelor, tatăl/părinte al popoarelor, cel mai bun prieten* etc.

În același timp, extrasele din cuvântările lui Stalin, alte tipuri de articole, inclusiv editorialul, erau însoțite de imaginea lui Stalin, care ocupa un spațiu mare în pagină.

Cuvinte-cheie: cultul personalității, Stalin, regim totalitar, presă, RASSM, URSS

SOARTA FUNCȚIONARILOR DE PARTID DIN COMITETUL REGIONAL AL PC(B)U DIN RASSM ÎN TIMPUL MARII TERORI

Lilia CRUDU,

cercetător științific, Institutul de Istorie, USM

Funcționarii sovietici și de partid în decursul anilor 30 au trecut prin mai multe trieri și verificări. O bună parte de funcționari de partid din RASSM au fost executați în anii 1937-1938, chiar dacă ei au plecat de pe teritoriul al RASSM și nu neapărat dețineau o funcție importantă în eșalonul superior de partid. Printre exemple menționăm cazul lui R. Rossinschi, C. Raevici, L. Genchin, M. Bociaciar și alții.

Sunt atestate cazuri când unii funcționari au reușit să evite represiunile, părăsind RASSM-ul, de exemplu, L. Marmor, care a revenit în RSSM în anii 50, activând în alt domeniu.

Trebuie să menționăm că scopul represiunilor staliniste din anii 30 a fost distrugerea «gărzii vechi» și crearea elitei politice loiale centrului.

Cuvinte-cheie: funcționari de partid, represiuni, RASSM, eșalonul superior de partid, cadre băștinașe

SISTEMUL POLITIC AL RASSM ÎN 1924-1940: STATUTUL PUTERII PARTINICE, LEGISLATIVE, JUDECĂTOREȘTI ȘI EXECUTIVE

Ruslan ȘEVCENCO,

dr., cercetător științific coordonator, USM

Autonomia se considera benevol intrată în componența Ucrainei și formal avea dreptul de ieșire din componența ei RASSM dispunea pe lângă Guvernul Ucrainei până 1938 și de propria reprezentanță permanentă. Mai târziu, la 10 mai 1941, același post, dar pe lângă Guvernul Ucrainei, a fost creat în RSSM.

Diferența Comitetului Regional Moldovenesc de partid al PC (b) de alte Comitete regionale de partid era și în prezența unui număr mare de minorități naționale. De aceea în componența lui au fost create Secțiile cultelor și minorităților naționale. Alte subdiviziuni ale Comitetului corespundeau structurii comitetelor regionale de partid, aprobate în acea perioadă.

Altă idee, care a fost pentru prima dată realizată în RASSM, a fost crearea sistemului de administrare a ramurii puterii executive din 2 feluri: comisariatele unificate și neunificate. Primele în timpul RSSM s-au transformat în Ministerele de subordine unională, cea de a doua categorie – în Ministerele cu subordine republicană.

Puterea supremă a Sovietelor (pe atunci – CEC), inclusă în Constituție, rămânea doar formală, strict pe hârtie. Puterile judecătorești și cea executivă, deși dispuneau de un grad anumit de autonomie față de puterile centrale ale Ucrainei, dar erau destul de strict controlate de ele și o parte esențială a funcționarilor de rang superior al RASSM trebuia să fie coordonată cu conducerea ucraineană.

Puterile judecătorești și cea executivă, deși dispuneau de un grad anumit de autonomie față de puterile centrale ale Ucrainei, dar erau destul de strict controlate de ele și o parte esențială a funcționarilor de rang superior al RASSM trebuia să fie coordonată cu conducerea ucraineană.

Așadar, în RASSM a fost realizată ideea formării unei autonomii limitate în cadrul Ucrainei. În pofida faptului, că în anii următori acest "experiment" a fost oprit, și în perioada sovietică încercau să facă cât mai puține paralele între RASSM și RSSM, totodată RASSM a devenit în mare măsură un prototip al statutului RSSM în componența URSS

Cuvinte-cheie: puterea legislativă, puterea executivă, organele de partid, puterea locală

PREAMBULUL TERORII ÎN RASSM – CONFERINȚA ORĂȘENEASCĂ DE PARTID DIN TIRASPOL (MAI 1937)

Marius TĂRÎȚĂ,

dr., cercetător științific, Universitatea Ludwigs-Albert, Freiburg

La începutul lunii mai 1937 la Tiraspol s-a desfășurat Conferința orășenească de partid care a precedat Conferința regională de partid din RASSM. În general fondurile orășenești au fost mai puțin studiate pentru respectiva perioadă. Documentul la care ne vom referi în principal în comunicarea de față are peste 800 de pagini, iar calitatea hârtiei arată un grad ridicat de uzură. Cruda vânatoare de vrăjitoare inițiată la Moscova de grupul de bolșevici din jurul lui Iosif Stalin, va deveni vizibilă la Tiraspol la sfârșitul lunii iunie. Arestările erau prefigurate în presa de partid sau simultane cu aceasta, printre sintagmele folosite fiind și cea de „spion”. Însă primele semne vor apărea mai mult decât clar la sus-numita Conferință orășenească de partid. Rămâne un subiect aparte în ce măsură unii membri de partid au știut sau au presimțit ceea ce va urma.

Conferința orășenească a debutat aparent inofensiv, dar în scurt timp la discutarea candidaturilor propuse pentru comitetul orășenesc de partid au apărut mai multe scheme (unii le-ar denumi cu neologismul englez pattern-uri, pe care îmi doresc să îl veni) prin care unele candidaturi erau devalidate, dar nu doar. Aceasta avea loc în urma unor acuzații, iar cei implicați în discuții puteau deveni și ei următorii devalidați.

Din start trebuie de remarcat un fenomen – unii membri au încercat să obțină derogarea de la a fi propuși în comitet. Unora le-a reușit. De exemplu Cutcovețchi a obținut delegarea pentru desfășurarea activității de partid la nivel rural. Alții, cum a fost cazul lui Țaranov, deși a

insistat să nu fie propus și promovat în comitetul orășenesc, a fost ales. Și va constitui unul din puținele cazuri de persoane arestate, care după un an de detenție va fi eliberat.

Schema de acuzare în cadrul dezbaterii candidaturii urma una din următoarele două direcții:

1) Persoana era acuzată că ar fi avut contacte cu orice fel de opoziție internă de partid, inclusiv în îndepărtatul an 1924. Apăreau mai multe persoane care susțineau acuzația, și dincolo de apărarea mai mare sau mai mică, acea candidatură era retrasă. Deseori, aproape imediat, persoane din rândul prietenilor sau colegilor mai buni ai recuzatului, erau următoarele pe lista denunțului. Alteori chiar cei care au fost utili în depunerea colegilor lor, erau de asemenea depuși.

2) Persoana acuzată, dincolo de criticile aduse și cele mai fantastice insinuări (colaborarea cu diverse servicii de spionaj străine, inclusiv românești), era totuși promovată în comitetul orășenesc. Majoritatea acestora va fi oricum arestată în decursul unuia din cele cel puțin trei (în opinia subsemnatului), valuri de arest ce au urmat.

Un exemplu care arată depășirea oricăror limite ale logicii, e cazul unui bolșevic care, în 1927, în biroul unui alt bolșevic ar fi zis prin subînțelesuri, fără a nominaliza nume, că totuși grupul Kamenev-Zinoviev ar avea dreptate. Ulterior despre aceasta s-ar fi vorbit din auzite. Din auzite candidatura sa a fost retrasă din rândul celor propuși pentru comitetul orășenesc de partid Tiraspol.

La un nivel mult mai grav, scenariile trădării inventate la Conferința orășenească de partid vor fi duse mai departe la Conferința comitetului regional de partid și vor constitui ulterior principalul argument pentru actele de acuzare, care vor duce la arestări și execuții.

Cuvinte-cheie: RASSM, Tiraspol, conferință orășenească, bolșevici, candidați, abatere, sabotaj, spionaj

MĂRTURII DESPRE COTIDIAN LA EST DE NISTRU ÎN CORESPONDENȚA PRIVATĂ A FAMILIEI INDZINSCHI (1922-1924)

Petru VICOL,

director general, cercetător științific Secția Etnografie, MNEIN

Turbulențele care au marcat spațiul est-european la finalul Primului Război Mondial au atras după sine o perioadă complicată pentru populația de la est de Nistru, care a fost impusă să facă față schimbărilor de ordin politic și economic generate de Revoluția rusă din luna februarie a anului 1917. În această ordine de idei, pentru a înțelege starea de spirit din societatea fostului Imperiu Rus, dar și a regiunilor periferice a acestuia prin identificarea de noi surse documentare este posibil de a recupera diverse aspecte ale vieții cotidiene și impactului pe care l-a avut schimbul de regim asupra foștilor supuși ruși. În clarificarea multitudinii subiectelor rămase pe din afară atenției istoriografice. Rămâne un deziderat de a scoate din anonimat noi surse documentare, între care genul epistolar își are locul său aparte alături de alte tipuri de izvoare.

Corespondența de familie reprezintă o sursă importantă și valoroasă de mărturii în procesul de cunoaștere și cercetare a istoriei recente. Prezentul studiu se întemeiază pe câteva documente culese din arhiva Olgăi Indzinschi(1929-2025), redactate în intervalul cronologic 1922-1924. Documentele puse în discuție au fost scrise în limba rusă (scrisori și procese verbale), care au ajuns în posesia noastră recent ca moștenire de la regretata. Majoritatea scrisorilor pe care le valorifică au fost scrise de Iosif Indzinschi, bunelul regretatei, care la momentul scrierii era domiciliat în colonia Strasburg (astăzi Kuciurgani, Ucraina), județul Tiraspol, gubernia Herson și au fost adresate fiul său Nicolae, care locuia în Chișinău.

Aceste mărturii ale trecutului sunt pline de emoții și trăiri ale autorului lor, care au fost determinate de o despărțirea forțată dintre tată și fiu, provocată de războiul civil rus, dar și ruperea relațiilor dintre Republica Sovietică Federativă Socialistă Rusă și România, ca reacție la actul Unirii Basarabiei cu România. Scrisorile puse în discuție conțin mărturii ale realităților social-economice din acea perioadă în regiunea de sud a Ucrainei care a fost încorporată în URSS după 1922. În cele trei epistole adresate fiul său, Iosif Indzinschi, descrie starea de lucruri în noua sa „Patrie”, unde fărădelegea și dictatura au marcat inclusiv viața protagonistului nostru, devenind victimă încă din primii ani ai regimului, fiind impus să renunțe la o jumătate din locuința și gospodăria sa pe care și li-a agonisit în decursul vieții. Încercarea sa de a protesta contra acestor măsuri i-a adus drept „răsplată” o decizie arbitrară a Judecătoriei populare, care i-a calificat acțiunile de protest ca o manifestare de nesupunere față de noua putere sovietică, pentru care faptă a fost amendat cu 20 de ruble. Scrisorile date reflectă unele observații și percepții personale ale autorului despre situația social-economică din regiune, autorul relatează fiului său despre eforturile ce le depune familia sa pentru a supraviețui într-o societate dominată de foamete, furturi și sărăcie. În scrisoarea din 24 mai 1922, Iosif Indzinschi relatează fiului său despre furtul care a fost comis din casa lor de persoane necunoscute, informându-l și despre multiple cazuri similare ce s-au produs în satul lor. Tot în aceeași epistolă povestea despre foametea care s-a așternut în regiune, despre care nota că: *„zilnic mureau oameni, fiind înmormântați a câte cinci suflete într-un mormânt comun, fără sicrie”*, iar cei deznădăjduiți de lipsa hranei, amintește autorul, erau nevoiți să consume pisici și câini.

În cea de-a doua scrisoare datată cu 28 iunie 1923, Iosif Indzinschi relatează fiului său despre vizita ce a făcut-o la Tiraspol, orașul care la acel moment încă era centru județean, iar într-un viitor proxim va deveni una din capitalele RASS Moldovenești, este descris ca un oraș dominat de sărăcie cu multe magazine și taverna închise, ale căror ferestre erau bătute cu scânduri, plin de case ruinate și demolate.

Izvoarele prezentate în cadrul acestei comunicări de bună seamă reprezintă o reflecție vie și personală a stării de lucruri ce domina localitățile de la est de Nistru după momentul încadrării lor în componența Ucrainei sovietice pot servi pentru a recupera unele aspecte ale trecutului de acum un secol din regiune. Cumulate cu sursele documentare și alte izvoare aceste documente ne oferă nouă o nouă perspectivă asupra înțelegerii trecutului locuitorilor din stânga Nistrului în primii ani ai regimului sovietic, care demontează multe dintre postulatele promovate de istoriografia sovietică, unele dintre care au fost preluate de către exponenți ai curentelor istoriografice post-sovietice.

Cuvinte-cheie: RASSM, corespondență, mărturie, Iosif Indzinschi

RASSM ÎNTRE PROPAGANDĂ ȘI CERCETAREA ISTORICĂ

Teodor CANDU,

dr., cercetător științific coordonator,
Secția Etnografie, MNEIN

La mai bine de un secol de la fondarea RASSM subiectele legate de formarea și evoluția acestei entități continuă să genereze mai multe semne de întrebare celor preocupați de cunoașterea acestei regiuni. Creată în mod artificial de către statul sovietic în calitate de platformă de promovare politicilor expansioniste a primei țări „apărătoare” a proletariatului.

Începând cu anul 1924 republica socialistă „moldovenească” a suscitât tot mai mult interesul nu doar a celor preocupați de trecut, dar și celor antrenați în elaborare instrumentarelor propagandistice și contrapropagandistice de expansiune a „dictaturii proletare” în dreapta Nistrului și în România. Sofisticate prin natura lor aceste mijloace de comunicare urmăreau crearea unei stări de spirit aparte atât în interiorul regiunii artificial delimitate, cât și în spațiile limitrofe spre care era direcționat discursul promovat de artizanul ei.

Dacă până la 1918 regiunea vizată în procesul de cercetare și abordare publică era privită ca parte a unui întreg, adică al entităților politico-administrative constituite încă din perioada stăpânirii imperiale ruse, a guberniilor Podoliei și Hersonului. După acest an, dar în special odată cu crearea RASSM în calitate de entitate distinctă, se inițiază un amplu proces de instrumentalizare a noi argumentări, de regulă artificială, ce urmărea atingerea unor efecte imediate și de lungă durată asupra populației din regiune cu repercursiuni până în prezent.

Astfel în cadrul comunicării de față vom strădui asupra unor aspecte ce privesc evidențierea elementelor propagandistice și cele de natu-

ră științifică (istorice) ce au fost folosite de actorii implicați direct și indirect în confruntarea dintre cele două maluri ale Nistrului de la fondarea RASSM și până la lichidarea acesteia în anul 1940.

Cuvinte cheie: RASSM, propaganda, contrapropagandă, cercetare istorică, discurs istoric

3 PROGRAM

5 REZUMATE

Viorel BOLDUMA,

- 5 CONSTITUIREA ȘI EVOLUȚIA RASSM ÎN MANUALELE ȘCOLARE, CICLUL LICEAL DIN REPUBLICA MOLDOVA

Valentin BURLACU,

- 6 ASPECTE TEORETICO-METODOLOGICE ȘI ISTORIOGRAFICE CU PRIVIRE LA FORMAREA RASS MOLDOVENEȘTI

Vlada CONDREA,

- 8 CENZURĂ ȘI TIPAR: INTERACȚIUNEA DINTRE GLAVLIT ȘI EDITURA DE STAT ÎN RASSM

Anatol PETRENCU,

- 1 0 TRANSNISTRENI PE PAGINILE REVISTEI „VIAȚA BASARABIEI”

Adrian DOLGHI,

- 1 2 ABECEDARUL ÎN R(A)SS MOLDOVENEASCĂ (1924-1940): INSTRUMENT DE ÎNDOCTRINARE ȘI DE FORMARE A IDENTITĂȚI SOVIETICE

Liliana ROTARU,

- 1 4 POLITICA EDUCAȚIONALĂ SOVIETICĂ ȘI PROBLEMA CADRELOR DIDACTICE ÎN RASSM

- Adrian DOLGHI, Alina FELEA,**
1 6 ORGANIZAȚIA DE PIONIERI CA INSTRUMENT DE
INGINERIE SOCIALĂ ÎN REPUBLICA AUTONOMĂ
SOVIETICĂ SOCIALISTĂ MOLDOVENEASCĂ (1924-1940)
- Alina FELEA,**
1 9 CULTUL PERSONALITĂȚII REFLECTAT ÎN PRESA DIN
RASSMOLDOVENEASCĂ (1937-1938)
- Lilia CRUDU,**
2 1 SOARTA FUNCȚIONARILOR DE PARTID DIN COMITETUL
REGIONAL AL PC(B)U DIN RASSM ÎN TIMPUL MARII
TERORI
- Ruslan ȘEVCENCO,**
2 2 SISTEMUL POLITIC AL RASSM ÎN 1924-1940: STATUTUL
PUTERII PARTINICE, LEGISLATIVE, JUDECĂTOREȘTI ȘI
EXECUTIVE
- Marius TĂRÎȚĂ,**
2 4 PREAMBULUL TERORII ÎN RASSM – CONFERINȚA
ORĂȘENEASCĂ DE PARTID DIN TIRASPOL (MAI 1937)
- Petru VICOL,**
2 6 MĂRTURII DESPRE COTIDIAN LA EST DE NISTRU ÎN
CORESPONDENȚA PRIVATĂ A FAMILIEI INDZINSCHI
(1922-1924)
- Teodor CANDU,**
2 9 RASSM ÎNTRE PROPAGANDĂ ȘI CERCETAREA ISTORICĂ